

УДК 631.145

О. Л. Мишишин,
аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій,
Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID ID: 0000-0001-7677-4625

О. Ю. Ємельянов,
д. е. н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій,
Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID ID: 0000-0002-1743-1646

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.16.42

ВИДІЛЕННЯ ТА ГРУПУВАННЯ ЧИННИКІВ, ЯКІ ОБУМОВЛЯЮТЬ ЕКОНОМІЧНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ УТВОРЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО АГРОПРОМИСЛОВОГО КЛАСТЕРУ

О. Myshchysyn,
Postgraduate student of the Department of Business Economics and Investment, Lviv Polytechnic National University
О. Ymelyanov,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Business
Economics and Investment, Lviv Polytechnic National University

IDENTIFYING AND GROUPING THE FACTORS THAT DETERMINE THE ECONOMIC EFFICIENCY OF THE FORMATION OF A CROSS-BORDER AGRO-INDUSTRIAL CLUSTER

Метою цього дослідження було виділення та групування чинників, які обумовлюють економічну ефективність утворення транскордонного агропромислового кластеру. Показано необхідність виокремлення індивідуальної та сукупної економічної ефективності утворення транскордонного агропромислового кластеру. Встановлено роль, яку відіграє ця ефективність у забезпеченні стійкості кластеру. Обґрунтовано доцільність використання з метою оцінювання економічного ефекту від утворення кластеру показника очікуваного приросту надприбутку його учасників. Виявлено існування значної кількості факторів, які справляють вплив на рівень економічної ефективності утворення транскордонного агропромислового кластеру. Встановлено існування взаємозв'язків між цими факторами. Обґрунтовано доцільність поділу цих факторів на чотири групи, а саме на: фактори, які обумовлюють вплив на обсяги господарської діяльності учасників кластеру; фактори, які впливають на прибутковість цієї діяльності; фактори, які справляють вплив на обсяг активів учасників кластеру; фактори, які впливають на норму прибутковості інвестицій, прийнятну для учасників кластеру. Показано, що утворення транскордонного агропромислового кластеру дає змогу зменшити норму прибутковості інвестицій завдяки зниженню ризикованості діяльності учасників цього кластеру.

Ensuring sustainable economic development of the agro-industrial complex of Ukraine requires the formation of new organizational structures that allow improving the interaction between the participants of this complex and achieve a synergistic effect. In particular, it is important to establish long-term mutually beneficial relations between agricultural producers, food industry enterprises, entities engaged in trade activities, and enterprises manufacturing means of production.

One of the possible forms of effective relationships between the subjects of the agro-industrial complex is the formation of agro-industrial clusters. In this case, such clusters may contain participants from neighbouring countries, i.e., be cross-border ones. For the entry of a certain person into the cross-border agro-industrial cluster to be expedient, it should provide an appropriate level of economic efficiency.

Considering this, the study aimed at identifying and grouping the factors that determine the economic efficiency of the formation of a cross-border agro-industrial cluster.

The need to distinguish between individual and aggregate economic efficiency of the formation of a cross-border agro-industrial cluster is shown. The role that this efficiency plays in ensuring the stability of the cluster is determined. The expediency of using the indicator of the expected increase in the profit of its participants to assess the economic effect of the formation of the cluster is substantiated. The existence of a significant number of factors that affect the level of economic efficiency of the formation of a cross-border agro-industrial cluster is identified. The relationship between these factors is established. The expediency of dividing these factors into four groups is substantiated, namely: factors that determine the impact on the volume of economic activity of cluster members; factors that affect the profitability of this activity; factors that affect the volume of assets of cluster members; factors that affect the rate of return on investment acceptable to cluster members.

It is shown that the formation of a cross-border agro-industrial cluster makes it possible to reduce the rate of return on investment by reducing the risk of the participants of this cluster.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, транскордонний кластер, синергетичний ефект, економічна ефективність, фактор впливу, групування, ризикованість.

Key words: agro-industrial complex, cross-border cluster, synergetic effect, economic efficiency, impact factor, grouping, risk.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Забезпечення стійкого економічного розвитку агропромислового комплексу України потребує утворення нових організаційних структур, які дають змогу покращити взаємодію між учасниками цього комплексу та досягти синергетичного ефекту. Зокрема важливе значення має встановлення довгострокових взаємовигідних відносин між виробниками сільськогосподарської продукції, підприємствами харчової промисловості, суб'єктами, які здійснюють торгівельну діяльність, а також підприємствами, які виготовляють засоби виробництва. Однією з можливих форм встановлення дієвих взаємозв'язків між суб'єктами агропромислового комплексу є утворення агропромислових кластерів. Водночас такі кластери можуть містити учасників із сусідніх країн, тобто бути транскордонними. Для того щоб входження певної особи до складу транскордонного агропромислового кластеру було доцільним, таке входження повинно забезпечувати належний рівень економічної ефективності. Проте оцінювання очікуваного рівня економічної ефективності утворення транскордонного агропромислового кластеру ускладнено існуванням значної кількості чинників, що обумовлюють цей рівень. Тому обґрунтування доцільності створення транскордонного агропромислового кластеру повинно базуватися на попередньому виокремленні та групуванні головних чинників, які справляють вплив на ефективність такого створення, а також на встановленні механізму цього впливу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Важливість створення кластерів у різних видах економічної діяльності переконливо обґрунтована у працях багатьох вчених. Зокрема такими науковцями: М.П. Войнаренко [1], Н.Ф. Добрева [2], В.В. Осокольський [3] та ін. визначено основні напрями розвитку кластерів в Україні, встановлено вплив кластеризації на конкурентоспроможність вітчизняної економіки, окреслено шляхи вдосконалення державного регулювання процесів утворення та розвитку кластерів. Значну увагу у науковій літературі приділено також і дослідженню закономірностей функціонування агропродовольчих та агропромислових кластерів. Зокрема це питання докладно розглянуто у працях таких науковців: Л.О. Богінська [4], Н.С. Венгерська [5], С.М. Гужвенко [7], Ю.А. Кормишкін [6], О.М. Маслак [7], Д.В. Мельникова [5], К.І. Полівода [6], В.А. Самофатова [8; 9], О.С. Тудой [6] та ін. Стосовно питання організування діяльності транскордонних агропромислових кластерів, то йому в науковій літературі присвячено значно меншу увагу. Зокрема докладне вивчення цього питання виконано у працях Л.Л. Кірової [10]. Однак у науковій літературі, в якій розглядається діяльність агропромислових кластерів та, зокрема, тим з них, що мають транскордонний характер, недостатньо приділено увагу виділенню та групуванню чинників, які обумовлюють економічну ефективність утворення таких кластерів. Тому це питання, зважаючи також і на його актуальність, потребує подальших досліджень.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є виділення та групування чинників, які обумовлюють економічну ефективність утворення транскордонного агропромислового кластеру.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Утворення транскордонного агропромислового кластеру може обумовити суттєві зміни як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищах функціонування учасників цього кластеру. Такі зміни можуть мати як позитивний, так і негативний характер, що визначається впливом відповідних чинників, які обумовлюють економічну ефективність утворення кластерів. Загалом позитивні економічні наслідки створення транскордонного агропромислового кластеру відображаються, насамперед, у нарощуванні виробничо-збутового потенціалу тих підприємств, які входять до складу кластеру, а також у зростанні рівня їх конкурентоспроможності. Відповідно, чинники економічної ефективності утворення транскордонного агропромислового кластеру значною мірою співпадатимуть із факторами, які обумовлюють величину виробничо-збутових можливостей підприємств [11, с. 130—134] та рівень конкурентоспроможності цих підприємств та їхньої продукції [12, с. 12—16].

Важливо також відзначити той факт, що до складу транскордонного агропромислового кластеру можуть входити не лише особи, основною метою діяльності яких є отримання прибутку, але й інші установи. Зокрема до останніх належать органи державної та місцевої влади, заклади вищої освіти, науководослідні інститути тощо. Для цих учасників зміст ефекту від утворення транскордонного агропромислового кластеру може відрізнятися порівняно із випадком осіб, які здійснюють виключно підприємницьку діяльність. Зокрема з точки зору цілей діяльності органів державної та місцевої влади створення транскордонного агропромислового кластеру повинно призводити до збільшення податкових та інших обов'язкових платежів, зростання кількості робочих місць, покращення екологічної ситуації в регіоні тощо. Вивчення механізмів дії факторів, які призводять до таких змін потребує окремого дослідження, а у цій роботі ефективність утворення транскордонного агропромислового кластеру розглядатиметься з точки зору підприємств, що прагнуть максимізувати свій прибуток з урахуванням необхідних обсягів інвестиційних ресурсів.

Загалом утворення кластерів дає підприємствам, які є їхніми учасниками, такі головні додаткові переваги:

1) доступ до додаткових ресурсів. Зокрема це можуть бути ресурси, які певні учасники кластеру надають іншим його учасникам. Водночас такі ресурси можуть мати і нематеріальний характер та включати відомості про: нові технологічні процеси та інші види інновацій, передовий досвід щодо організації господарської діяльності, постачальників та споживачів продукції тощо. Також можливою є ситуація, за якої учасники кластеру, об'єднавшись, можуть спільно використовувати певний вид ресурсу, тим самим отримавши економію своїх коштів порівняно із випадком, коли придбання та (або) експлуатація цього ж ресурсу здійснюється окремо кожним із учасників;

2) можливість отримувати певні ресурси за більш низькою ціною або використовувати їх з меншими витратами. Зокрема це може стосуватися вартості матеріалів, які підприємства отримуватимуть від постачальників, які теж є учасниками кластеру. Загалом ефект зміни витрат на придбання та (або) використання виробничих та фінансових ресурсів внаслідок входження підприємств до кластерів є особливо відчутним у разі, якщо такі кластери мають транскордонний або транснаціональний характер. Це обумовлено тим, що у цьому випадку підприємства — учасники кластеру належать до різних країн, у яких ціни на ресурси можуть суттєво відрізнятися;

3) отримання доступу до додаткових послуг, результати яких купуватимуться підприємствами — учасниками кластеру. Водночас учасники кластеру можуть отримувати доступ як до зовсім нових для них послуг, так і до більш обсягів традиційних видів послуг;

4) отримання доступу до більш дешевих послуг, результати яких купуватимуться підприємствами — учасниками кластеру. Зокрема отримання такого доступу може відбуватися у випадку, коли підприємства, які провадять однаковий вид економічної діяльності, об'єднавшись у кластер, спільно купують результати певних послуг. Для прикладу, до цих послуг можна віднести проведення маркетингових досліджень, стимулювання збуту продукції тощо. Очевидно, що за таких умов видатки на придбання цих видів послуг зменшуються обернено пропорційно до зростання кількості об'єднаних у кластер підприємств, які провадять однаковий вид економічної діяльності;

5) вдосконалення виробничої програми та асортиментної політики підприємств, зокрема,

завдяки збільшенню частки обсягів виготовлення та реалізації тих видів продукції, виробництво й збут яких для відповідних підприємств є найбільш прибутковими. Це відбувається у випадку, коли підприємства, об'єднавшись у кластер, розподіляють між собою напрями своєї діяльності. Тоді кожне підприємство може зосередитися на виробництві тих видів продукції, прибутковість яких є для підприємства найбільш високою. Отже, формування кластеру за певних умов може підвищити ступінь спеціалізації його учасників, що забезпечуватиме підвищення прибутковості їх господарської діяльності;

б) зниження норм витрат певних видів ресурсів на виконання деяких видів операцій, пов'язаних із виготовленням та збутом продукції учасниками кластеру. Прикладом такого зниження може виступати економія ресурсів, пов'язаних із транспортуванням матеріалів та (або) готової продукції внаслідок того, що учасники кластеру є між собою географічно близькими;

7) зниження ризику господарської діяльності підприємств. Таке зниження у разі входження підприємства до складу певного кластеру може бути обумовлено, зокрема, підвищенням стабільності надходжень матеріалів та інших видів ресурсів, а також зростанням рівня передбачуваності майбутнього попиту та цін на продукцію. Також джерелом зменшення ризику господарської діяльності підприємств, які входять до складу кластеру, може виступати не лише зменшення невизначеності, притаманної зовнішньому середовищу цих підприємств, але й підвищення їх здатності пристосовуватися до змін за рахунок покращення гнучкості та прогресивності виробничо-збутових процесів та їх ресурсного забезпечення.

Таким чином, можна виділити сім напрямів можливих переваг від входження підприємств до складу кластерів. Проте слід відзначити, що не завжди таке входження призводить лише до позитивних для підприємства наслідків за усіма переліченими вище їх напрямками. Зокрема можливою є ситуація, за якої підприємство-учасник кластеру буде вимушене продавати свою продукцію іншому учаснику за більш низькою ціною, проте, згідно із довгостроковими контрактами і у значних обсягах. У цьому випадку підприємство, яке поставляє продукцію, втратить частину свого прибутку внаслідок зниження цін на продукцію, однак, може отримати додатковий економічний зиск внаслідок зростання обсягів збуту та зниження ризикованості комерційної діяльності.

З викладеного вище, зокрема, впливає той факт, що доцільність входження підприємства до складу певного кластеру повинна бути попередньо ретельно оціненою. Критерієм такого оцінювання може виступати величина надприбутку. Ця величина являє собою різницю між фактичним обсягом чистого прибутку підприємства та мінімально припустимим з точки зору його власників обсягом цього прибутку. Своєю чергою мінімально припустимий з точки зору власників підприємства обсяг його чистого прибутку визначається як добуток середньорічної величини активів підприємства та мінімально припустимої для його власників норми прибутковості інвестицій. Ця норма загалом, повинна встановлюватися самостійно власниками та менеджерами підприємства та включати безризикову норму інвестицій, а також різноманітні надбавки до неї, серед яких найбільш значною є надбавка за ризикованість господарської діяльності.

Отже, входження підприємства до складу кластеру є доцільним, якщо надприбуток цього підприємства після такого входження зросте. При цьому і інші підприємства-учасники кластеру повинні отримувати певний економічний зиск від входження нового підприємства до цього кластеру. Цей зиск відобразатиметься у зростанні надприбутку, принаймні, у деяких учасників кластеру, у той час, коли надприбуток усіх інших учасників кластеру не знижуватиметься. Таким чином, ефективність утворення кластеру можна представити у вигляді матриці, кожен елемент якої характеризує приріст надприбутку певного учасника (кожному з учасників — реципієнтів додаткового надприбутку відповідає певний стовпець матриці) від входження до складу кластеру іншого учасника (кожному з учасників, які генерують надприбуток від входження у кластер, відповідає певний рядок матриці).

Враховуючи викладене вище, доцільно вказати на такі два моменти:

— по-перше, для будь-якого виду кластерів необхідно розрізняти індивідуальну та загальну економічну ефективність його утворення. Індивідуальна ефективність утворення кластеру характеризуватиметься сумою значень елементів матриці економічних наслідків від такого утворення за відповідним її стовпцем. Якщо ж застосовувати відносні показники оцінювання, то цю суму можна зіставити із інвестиціями, які відповідний учасник поніс у зв'язку із входженням до складу кластеру, або із величиною надприбутку цього учасника у випадку, якщо б він відмовився від входження до клас-

теру. Стосовно загальної економічної ефективності утворення кластеру, то вона характеризуватиметься сумарною величиною усіх значень елементів матриці економічних наслідків від такого утворення;

— по-друге, ефективність утворення кластеру відіграє важливу роль у забезпеченні стійкості кластеру. Дійсно, для того щоб кластер був стійким, його утворення повинно призводити до позитивного економічного ефекту у всіх учасників. Водночас вихід будь-якого учасника зі складу кластеру не повинен призводити до збільшення величини надприбутку будь-якого іншого учасника (учасників) цього кластеру. У формалізованому вигляді ці умови можна подати таким чином: для належної стійкості кластеру підприємств необхідно, щоб значення усіх елементів матриці економічних наслідків від утворення кластеру не були від'ємними, а за кожним рядком та кожним стовпцем цієї матриці розташовувався хоча б один додатній елемент.

Проте необхідно відзначити той факт, що побудова матриці економічних наслідків від утворення кластеру може стикатися із суттєвими труднощами. Ці труднощі, зокрема, пов'язані із необхідністю враховувати вплив значної кількості чинників, які обумовлюють економічну ефективність утворення кластеру. Також слід зважати на те, що поділ економічних наслідків від такого утворення за учасниками кластеру (тобто визначення частки впливу кожного учасника на ці наслідки) може бути ускладнений можливим мультиплікативним ефектом (за якого спільний вплив учасників не може бути повною мірою розподілений за кожним з них).

Стосовно врахування чинників, які обумовлюють економічну ефективність утворення кластеру, то таке врахування повинно базуватися на попередньому групуванні цих чинників, а також на встановленні зв'язків між ними. Водночас доцільно побудувати модель взаємо-

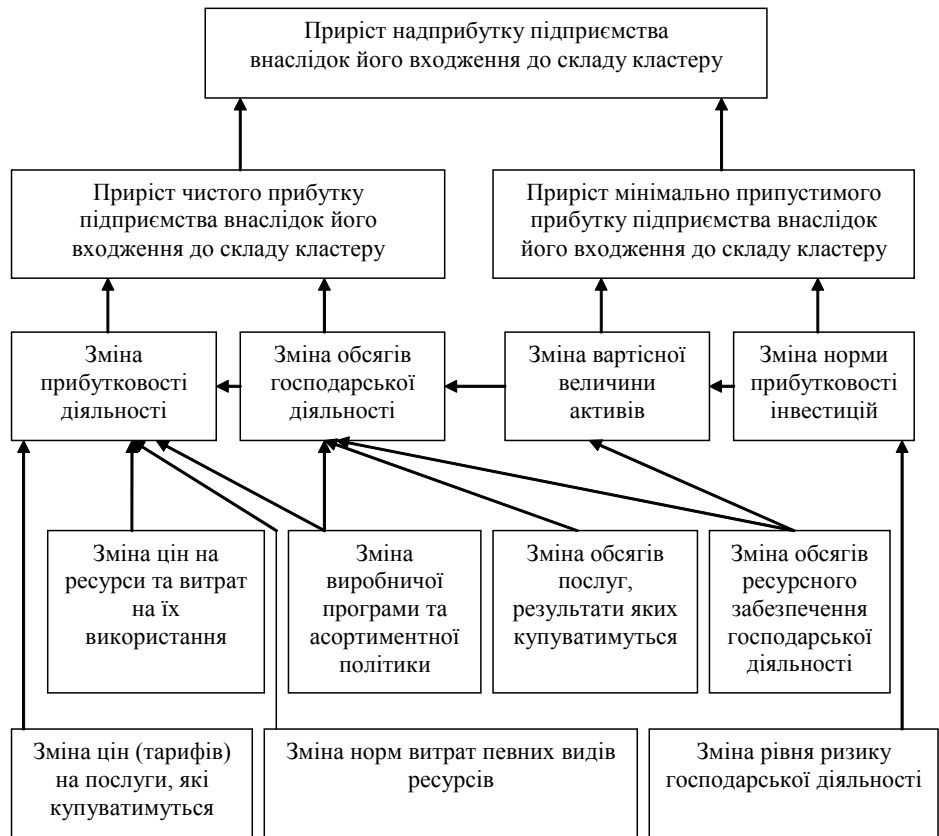

Рис. 1. Модель взаємозв'язків між цими чинниками, які обумовлюють економічну ефективність утворення кластеру
Джерело: розроблено авторами.

зв'язків між цими чинниками та їх групами, яка має ієрархічний характер і містить три рівня, а саме (рис. 1):

1. Базовий рівень, який включає сім чинників, які лежать в основі формування економічної ефективності утворення кластеру. Ці чинники відповідають переліченим вище напрямкам можливих переваг від входження підприємств до складу кластерів. Отже, до чинників базового рівня слід віднести такі: зміна обсягів ресурсного забезпечення господарської діяльності; зміна цін на ресурси та витрат на їх використання; зміна обсягів послуг, результати яких купуватимуться; зміна цін (тарифів) на послуги, які купуватимуться; зміна виробничої програми та асортиментної політики; зміна норм витрат певних видів ресурсів на виконання деяких видів операцій, пов'язаних із виготовленням та збутом продукції; зміна рівня ризику господарської діяльності.

2. Середній рівень, який містить чинники, які є похідними від чинників базового рівня. Ці чинники включають: зміну обсягів господарської діяльності (насамперед, доходів від реалізації продукції); зміну прибутковості господарської діяльності; зміну вартісної величини активів та зміну норми прибутковості інвестицій. Необ-

Таблиця 1. Окремі показники діяльності підприємств харчосмакової промисловості за 2019 рік, усереднені за групами цих підприємств

Назви груп підприємств	Кількість підприємств, одиниць	Середня прибутковість активів, частки одиниці	Середня норма прибутковості інвестицій, частки одиниці	Середня надприбутковість активів, частки одиниці	Середній рівень використання виробничих потужностей, частки одиниці
Підприємства із високою надприбутковістю	3	0,27	0,17	0,1	0,55
Підприємства із середньою надприбутковістю	8	0,19	0,14	0,05	0,48
Підприємства із низькою надприбутковістю	14	0,15	0,13	0,02	0,41
Підприємства із від'ємною надприбутковістю	25	0,11	0,15	-0,04	0,36

Джерело: розраховано авторами на основі даних про діяльність досліджуваних підприємств.

хідно відзначити, що між усіма переліченими чинниками є певний взаємозв'язок. Зокрема зміна обсягів господарської діяльності, як правило, справляє вплив на її прибутковість. Своєю чергою зміна величини активів підприємства може обумовити зміну величини його доходів. Зрештою зміна норми прибутковості інвестицій може викликати зміну величини активів підприємства (зокрема, із зменшенням цієї норми схильність підприємства до нарощування активів повинна зростати).

3. Вищий рівень, який містить чинники, які безпосередньо впливають на зміну надприбутку підприємства внаслідок його входження до складу певного кластеру. До цих чинників належать зміна чистого прибутку підприємства та зміна мінімально припустимої з точки зору

власників підприємства величини його чистого прибутку.

Отже, якщо розглядати взаємозв'язок між першим та другим рівнями чинників впливу на ефективність входження підприємства до складу певного кластерного об'єднання, то з'являється можливість поділу чинників другого рівня на чотири групи, а саме на: фактори, які обумовлюють вплив на обсяги господарської діяльності учасників кластеру; фактори, які впливають на прибутковість цієї діяльності; фактори, які справляють вплив на обсяг активів учасників кластеру; фактори, які впливають на норму прибутковості інвес-

тицій, прийнятну для учасників кластеру. Водночас можливою є ситуація, за якої один і той самий чинник першого рівня ієрархії чинників справляє вплив на декілька чинників другого рівня.

З викладеного вище випливає, що оцінювання економічних наслідків можливого входження підприємства до складу певного кластеру потребує попереднього оцінювання наявної величини надприбутку досліджуваного підприємства та встановлення можливостей щодо збільшення цієї величини. У зв'язку з цим нами було обчислено величину надприбутку п'ятдесяти підприємств харчосмакової промисловості, які розташовані у прикордонних районах західного регіону України. На підставі виконаних обчислень було розраховано показник над-

прибутковості підприємств (як відношення їх надприбутку до середньої вартісної величини активів). За результатами цього розрахунку усі підприємства було поділено на чотири групи, як це представлено у таблиці 1.

Як випливає з даних, наведених у таблиці 1, більшість досліджуваних підприємств характеризувалися від'ємною або низькою надприбутковістю. Водночас такі підприємства мали найменший рівень використання їх виробничих потужностей та найбільшу норму прибутковості інвестицій.

Слід відзначити, що показники норми прибутковості інвестицій встановлювалися для кожного з

Таблиця 2. Рівні окремих видів економічних ризиків господарської діяльності підприємств

Назви груп підприємств	Середній рівень ризику діяльності, пов'язаної із постачанням ресурсів, балів	Середній рівень ризику виробничої діяльності, балів	Середній рівень ризику збутової діяльності, балів	Середній рівень ризику фінансово-інвестиційної діяльності, балів
Підприємства із високою надприбутковістю	6,4	3,2	7,3	4,8
Підприємства із середньою надприбутковістю	7,2	4,0	8,1	5,3
Підприємства із низькою надприбутковістю	6,9	4,1	8,4	5,8
Підприємства із від'ємною надприбутковістю	8,6	5,1	9,2	6,5

Джерело: усереднено авторами на основі опитування власників та менеджерів досліджуваних підприємств.

досліджуваних підприємств окремо на підставі опитування їх власників та менеджерів. Також ними було оцінено рівні окремих видів економічних ризиків господарської діяльності підприємств у десятибальній шкалі (табл. 2).

З даних, представлених у таблиці 2, випливає, що найбільший рівень ризику, на думку власників та менеджерів досліджуваних підприємств, є притаманним їх діяльності, пов'язаної із постачанням ресурсів, а також збутовій діяльності. Проте зменшення рівня цих ризиків закономірно обумовить зниження норми прибутковості інвестицій. Цікаво відмітити, що у разі зниження норми прибутковості інвестицій для всіх досліджуваних підприємств на 0,05 з одночасним підвищенням рівня завантаження виробничих потужностей до 0,8 надприбутковість досліджуваних підприємств суттєво підвищиться (табл. 3). Зокрема за таких умов надприбутковість усіх підприємств стає додатною.

Отже, суттєве підвищення економічної ефективності господарської діяльності досліджуваних підприємств потребує зниження ризикованості цієї діяльності та зростання рівня використання виробничих потужностей. Досягнення цих результатів можливо здійснити на засадах входження досліджуваних підприємств до складу транскордонних агропромислових кластерів. Зокрема внаслідок цього підприємства отримують додаткові ринки збуту та доступ до прогресивних технологічних процесів.

ВИСНОВКИ

1. Однією з можливих форм встановлення дієвих взаємозв'язків між суб'єктами агропромислового комплексу є формування агропромислових кластерів. Водночас такі кластери можуть містити учасників із сусідніх країн, тобто бути транскордонними. Для того щоб входження певної особи до складу транскордонного агропромислового кластеру було доцільним, таке входження повинно забезпечувати належний рівень економічної ефективності, зокрема, отримання підприємствами-учасниками кластеру належної величини надприбутку.

2. Існує значна кількість чинників, які справляють вплив на рівень економічної ефективності утворення транскордонного агропромислового кластеру. Доцільно поділити ці чинники на чотири групи, а саме на: чинники, які обумовлюють вплив на обсяги господарської діяльності учасників кластеру; чинники, які

Таблиця 3. Очікуване зростання надприбутковості підприємств у разі зниження норми прибутковості інвестицій на 0,05 з одночасним підвищенням рівня завантаження виробничих потужностей до 0,8

Назви груп підприємств	Базовий усереднений рівень надприбутковості за 2019 рік, частки одиниці	Очікуваний приріст усередненого рівня надприбутковості, частки одиниці	Очікуваний усереднений рівень надприбутковості за, частки одиниці
Підприємства із високою надприбутковістю	0,1	0,07	0,17
Підприємства із середньою надприбутковістю	0,05	0,08	0,13
Підприємства із низькою надприбутковістю	0,02	0,09	0,11
Підприємства із від'ємною надприбутковістю	-0,04	0,08	0,04

Джерело: розраховано авторами.

впливають на прибутковість цієї діяльності; чинники, які справляють вплив на обсяг активів учасників кластеру; чинники, які впливають на норму прибутковості інвестицій, прийнятну для учасників кластеру.

3. У роботі було обчислено величину надприбутку п'ятдесяти підприємств харчосмакової промисловості, які розташовані у прикордонних районах західного регіону України, та розраховано їх надприбутковість. Було встановлено, що суттєве підвищення ефективності господарської діяльності досліджуваних підприємств потребує зниження рівня їх ризикованості та покращення використання виробничих потужностей. Досягнення цих результатів можливо здійснити на засадах входження досліджуваних підприємств до складу транскордонних агропромислових кластерів.

4. Подальші дослідження за темою цієї статті потребують вдосконалення методологічних засад обчислення ефекту від утворення транскордонного агропромислового кластеру для тих його учасників, що не ставлять за мету отримання та максимізацію величини прибутку.

Література:

1. Войнаренко М.П. Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності регіонів. 2008. Економіст. № 10. С. 27—30.
2. Добрева Н.Ф. Основні напрями розвитку транскордонних кластерів в Україні. Ефективність державного управління. 2013. Вип. 34. С. 246—253.
3. Осокольський В.В. Кластеризація — вагомий фактор підвищення конкурентоспро-

можності економіки України. Економіка України. 2014. № 11. С. 3—12.

4. Богінська Л.О. Кластерний підхід до підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва Сумської області. Вісник Сумського національного аграрного університету. 2009. № 1. С. 248—252.

5. Венгерська Н.С., Мельникова Д.В. Кластеризація як фактор розвитку агропромислового комплексу України. Вісник Запорізького національного університету. 2014. № 3 (23). С. 95—102.

6. Kormyshkin Yu. A., Polivoda K. I., Tudos O. S. World experience of agricultural clusters formation and their development in Ukraine. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка. 2018. Вип. 15. С. 83—89.

7. Маслак О.М., Гужвенко С.М. Створення регіональних органічних сільськогосподарських кластерів в Україні. Інфраструктура ринку. 2017. Вип. 6. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/6-2017>.

8. Самофатова В.А. Формування зернового кластеру як передумова сталого розвитку агропродовольчої сфери Південного регіону. Регіональна економіка 2017. № 1. С. 30—37.

9. Самофатова В.А., Карп А.О. Роль агропродовольчих кластерів у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності причорноморського регіону. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 33. С. 154—158.

10. Кірова Л.Л. Дослідження досвіду формування і розвитку транскордонних агропромислових кластерів у ЄС та можливостей його застосування в країнах з ринковою економікою, що розвивається. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2014. № 4. С. 13—16.

11. Emelyanov O., Petrushka, T., Lesyk L., Hryshko, V. The Impact of the Technological Development Level of Ukrainian Enterprises on the Competitiveness of Their Products. International Journal of Business, Humanities and Technology. 2014. № 4. P. 129—135.

12. Emelyanov A., Kurylo O., Vysotskij A. Structuring expenses of industrial enterprises in the evaluation process of its production and sales potential. Ekontechmod. An international quarterly journal. 2013. № 4. P. 11—17.

References:

1. Voinarenko, M. P. (2008), "Clusters as poles of growth of competitiveness of regions", *Ekonomist*, vol. 10, pp. 27—30.

2. Dobrieva, N. F. (2013), "The main directions of development of cross-border clusters in Ukrai-

ne", *Efektynnist derzhavnoho upravlinnia*, vol. 34, pp. 246—253.

3. Osokolskyi, V. V. (2014), "Clustering is an important factor in increasing the competitiveness of Ukraine's economy", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 11, pp. 3—12.

4. Bohinska, L. O. (2009), "Cluster approach to improving the efficiency of agricultural production in Sumy region", *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, vol. 1, pp. 248—252.

5. Venherska, N. S. and Melnykova, D. V. (2014), "Clustering as a factor in the development of the agro-industrial complex of Ukraine", *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, vol. 3 (23), pp. 95—102.

6. Kormyshkin, Yu. A. Polivoda, K. I. and Tudos, O. S. (2018), "World experience of agricultural clusters formation and their development in Ukraine", *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu*, Serii: Ekonomika, vol. 15, pp. 83—89.

7. Maslak, O. M. and Huzhvenko, S. M. (2017), "Creation of regional organic agricultural clusters in Ukraine", *Infrastruktura rynku*, [Online], vol. 6, available at: <http://www.market-infr.od.ua/uk/6-2017> (Accessed 10 Aug 2020).

8. Samofatova, V. A. (2017), "Formation of a grain cluster as a prerequisite for sustainable development of the agri-food sector of the Southern region", *Rehionalna ekonomika*, vol. 1, pp. 30—37.

9. Samofatova, V. A. and Karp, A. O. (2018), "The role of agri-food clusters in increasing the international competitiveness of the Black Sea region", *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 33, pp. 154—158.

10. Kirova, L. L. (2014), "Research of experience of formation and development of cross-border agro-industrial clusters in the EU and possibilities of its application in the countries with market economy developing", *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, vol. 4, pp. 13—16.

11. Emelyanov, O. Petrushka, T. Lesyk, L. and Hryshko, V. (2014), "The Impact of the Technological Development Level of Ukrainian Enterprises on the Competitiveness of Their Products", *International journal of business, humanities and technology*, vol. 4, pp. 129—135.

12. Emelyanov, A. Kurylo, O. and Vysotskij, A. (2013), "Structuring expenses of industrial enterprises in the evaluation process of its production and sales potential", *Ekontechmod, An international quarterly journal*, vol. 4, pp. 11—17. *Стаття надійшла до редакції 21.09.2020 р.*